

Kanalen

Informationsblad för Hudiksvalls Stads
Hembygdsförening

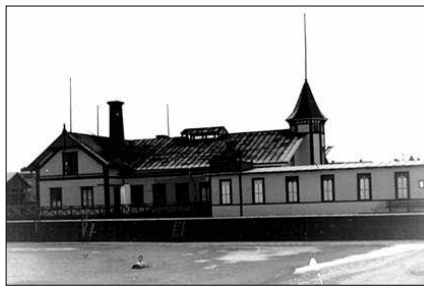
Nr 3, augusti 2017

Innehåll:

Höstutflykt till Edsbyn	s 2
Höstens berättarkvällar	s 3
Hudiksvalls Posten för hundra år sedan	s 4 - 7
Strejk vid Hudiksvalls Trävaru AB 1885	s 8 - 9 och 12
Rapport från vårutflykten	s 10 - 11
Forts. om Strejken 1885 och om oss	s 12

*Interiör från Edsbyns museum.
Foto Esbjörn Käll.
Se sidorna 4-6.*

*Berättarkväll 7 november. Lennart
Ersson berättar om Fernes badhus mm.
Se sida 3.*

*Strejk vid Trävaruaktiebolaget.
Se sidorna 8-9.*

Höstutflykt till Edsbyn

Lördag 16 september

Höstens utflykt går till Edsbyn, där vi bekantar oss med Edbyns kultur.

- Vi besöker Edsbyns museum, med bland annat Lim-Johan och Hans Lidman, en lanthandel från sekelskiftet och även fina textila samlingar.
- Hembygdsgården Mårtes med tak- och väggmålningar med mera.
- Ovanåkers kyrka med t ex en altarpopsats från 1685 av Måns Jonson Granlund, Hudiksvall, som även gjorde den altarpopsats som från Hudiksvall såldes till Solf i Finland.

Mat och fika

Lunch äter vi på Hotell Edsbyn, och som vanligt har vi för- och eftermiddagsfika med oss.

Hålltider:

- 08.30 Avfärd från Kotorget med Hudik Taxi
- 10.15 Fika vid Mårtes i Edsbyn
- 10.45 Uppdelning i två grupper, varav den ena börjar med Mårtes och den andra med Edsbyns museum.
- 11.30 Grupperna byter av varandra
- 12.25 Lunch Hotell Edsbyn
- 13.25 Avfärd till Ovanåkers kyrka
- 13.35 Guidning Ovanåkers kyrka
- 14.35 Eftermiddagsfika
- 15.00 Avresa till Hudik
- 16.45 Åter på Kotorget

*Trehjuligt fordon, Edsbyns museum.
Foto Jonas Josephsson.*

Anmälan och pris

Anmälan görs till Per-Widar Persson, 070-5300170, eller Kerstin Englund, 070-3540089, senast måndag 11 september.

Resan inklusive allt kostar 250:- per person.

Betalas kontant vid avresa.

Välkomna!

*Ovan. Hembygdsgården Mårtes i Edsbyn.
Foto Annika Röstberg Hagelin.*

T v. Interiör från Edsbyns museum. Foto Esbjörn Käll.

Berättarkvällar hösten 2017

**Måndag 2 oktober kl. 19.00 på
St. Jakobsgården**

Laila Holm berättar om arkitekten Frey Berglund, 1876-1958. Han är arkitekten bakom många byggnader i Hudiksvall, bland andra Automathuset och Brandstodbolagets hus.

Bernt Johansson, Hudikfödd Arbråbo, berättar Hudiksvallsminnen utifrån bilder.

T v. Arkitekten Frey Berglund.

Ovan. Fernes badhus vid västra kajen.

Nedan t v. Gylsisvallen.

Nedan t h. Utsikt mot Långgatan 12, 1943 - 1952.

Inträde 50 kr, medlemmar gratis.

Kaffe och bröd säljes i pausen, 30 kr både för medlemmar och övriga.

Varmt välkomna!

Kerstin Englund

Hudiksvalls Posten 1917

För 100 år sedan

3 juli

Hudiksvalls rådhusrätt

Vid måndagens rådhusrätt dömdes en person för brott mot velocipedreglementet att böta 5 kronor. Dessutom dömdes en person att för olovlig varuutförsel böta 40 kronor och en att för fylleri böta 15 kronor.

5 juli

Hudiksvalls arbetarinstitut

Beviljades vid stadsfullmäktiges sammanträde igår det sedvanliga anslaget av 500 kronor.

10 juli

Friluftsteater å Fredens Kulle

Blir det i afton då Rydings sällskap uppför Tor Hedbergs Borga gård. Att det blir en värdefull och njutningsrik afton behöver icke särskilt påpekas. I händelse av olämplig väderlek spelas å teatern.

12 juli

Officerare på stan

Officerarna från Krigshögskolan under befäl av överstelöjtnant Lillichök vilka förutom i Delsbo varit sysselsatta med taktiska övningar, är för närvarande förlagda i Hudiksvall. Övningarna

här omkring pågå i fem dagar, varefter färden ställes åt annat håll, till stor besvikelse för alla stadens unga damer.

14 juli

Paltbröd även till Hudiksvall

Folkhushållningskommissionen har beviljat livsmedelsnämnden härstädes mjöl för tillverkning av paltbröd åt mindre bemedlade. Paltbrödet kommer att betinga ett pris av 50 å 60 öre per kilo och säljas utan kuponger.

17 juli

Röstlängden för Hudiksvalls stad

För val till riksdagens andra kammare upptager 1807 personer av vilka dock 855 falla för olika streck. Verkligt röstberättigade är alltså 952. I föl, då röstlängden upptog 1800 personer uppgick de verkligt röstberättigades antal till 1 136, vadan manfallet i år alltså varit betydligt större än 1916.

26 juli

Fyrbelysningen till Hudiksvall

De nya fyrarna i inloppet till Hudiksvall är nu färdiga. Dessa består av två fyrar på Granskär, en på Gackerön samt en lysboj vid Hansåkersgrun-

Alla bilder i denna artikel är inskannade från Hudiksvalls Postens tidningar våren 1917.

det. Fyrarna som avsynats av lotskapten Jakobs-son från Gävle är nu tända.

2 augusti

Rekordmässig utförsel av strömming har det varit de senaste dagarna. På tisdagen avsändes sålunda med järnväg från Hudiksvall icke mindre än 850 fjärdingar, det vill säga 25 000 kilo. Igår gick en ännu större laddning. Priset varierar mellan 4,50 å 5 kronor.

2 augusti

Slut på strömmingen om en vecka

Den sista tiden har strömmingsfisket i vår ort varit synnerligen givande, som synes av annan notis i dagens nummer, har utförseln varit rent rekordmässig. Trots detta är läget särdeles bekymmersamt för närvarande. En del fiskare är redan nu på grund av fotogenbrist hindrade att utföra sin näring och deras antal ökas med varje dag. Enligt vad Hudiksvallsposten inhämtat befarar man att tillförsel av strömming till staden ska stoppas, kanske redan inom en vecka. Någon åtgärd att råda bot på detta onda har veterligen ännu icke vidtagits av de myndigheter som delgivits fiskarnas bekymmer.

7 augusti

En dyr motorbåtstur

En skeppare var i lördags ute med sin motorbåt. Polisen uppdagade emellertid det numera straffvärda tilltaget att utan tillstånd framföra sin farkost med fotogen. Och igår dömdes han vid rådhusrätten att böta 100 blanka riksdaler. Androm till varnagel.

9 augusti

Ett lönande fiske

Bedrevs i lördags nere vid kajen av ett par företagsamma personer. Vid lastning av ett kådesparti på en ångare gick nämligen några säckar i sjön och det var dessa som nu blev föremål för en lika intensiv som resultatrik uppmärksamhet. Enligt uppgift lär nämligen de två "fiskarna" ha halat upp kåda för cirka 150 kronor vardera under ett par timmar.

21 augusti

Hudiksvalls nattvakt

Är en ny institution som i dagarna organiserats av direktör W Böcker. Flera abonnenter är redan anmälda och meningen är att systemet ska införas från och med 15 september. Till en början anställs fem vakter.

Fortsättning på nästa sida.

25 augusti

Kottarnas mångfald

I Hudiksvallstrakten plockas för närvarande ofantliga massor kottar. Varje dag går en jämn ström av vagnar fulla med detta eftersökta bränsle ned till järnvägen. I lördags var till exempel ett tjugotal vagnar under lossning vid fraktgodset. Till följd av järnvägens brist på vagnar är lossningen mången gång rätt så tålamodsprövande.

6 september

Ny biograf

Hudiksvall får snart glädja sig åt att ytterligare en biograf slår upp sina portar. Det är Rexteatern i Hudiksvallsbiografens gamla lokal. Inredningen har gjorts såväl bekvämare som säkrare för eldfara än den var under Hudiksvallsbiografens tid. I fråga om program lovar oss Rexbiografen en hel del utmärkta saker, eftersom den knutit förbindelser med goda filmfirmor. I samband härmed kan nämnas att ändringarna av Röda Kvarns biograflokal i Godtemplarhuset nu har tagit så god fart att även denna biograf om några veckor kan börja säsongen. Hudiksvall får då, liksom för en del år sedan, ej mindre än tre biografier.

18 september

Under marknadsdagarna

Har 4 fylleriförseelser beivrats, en särdeles låg siffra för förhållandena meddelar polisen. Två cyklar har förlorats, troligen bortstulits. Den ena var en Huskvarna, med undre främre ramröret lagat med ett påträtt stycke rör, den andra var en Heros-cykel. Närmare beskrivning lämnas av polisen.

- Enligt vad iakttagare berättar för oss såldes från något av marknadsgycklarnas stånd små "droppflaskor" för ett pris av 3 kronor. Handelns försiggick mycket behändigt sas det.

Troligen var det salubrin eller annat liknande.

Den som sålde det begick naturligtvis brott mot både ockerlagen och andra förordningar.

- Kortspelslag uppehöll sig under marknaden i skogen vid Galgberget. Hur bondfångeriet lyckades känna vi icke.

- En person från trakten av Ljusdal, som drabbats av förflamning, underhöll från sin vagn, i vilken han låg nerbäddad, en ganska livlig hästhandel.

- Icke utan skäl klagas över att staden icke dragit försorg om uppförande av en toalettbyggnad på marknadsplatsen.

Kottar

i hela vagnslaster uppköpas. Anbud torde lämnas till "Furugran", Hudiksvallspostens Exp., Hudiksvall, f. v. b.

- Hästhandeln å likvidationsmötet företedde ingenting av särskilt intresse upplyser oss en på området sakkunnig person. Säkerligen var om-sättningen ganska liten. En del byten förekom kanske.

- Tillförseln av nötkreatur var så liten, att det knappt är nämnvärt.

20 september

Socketfrågan

Den för Hudiksvall ämnade sockerlasten på ångaren Dania låter fortfarande vänta på sig. I en del affärer i staden råder stor brist på socker. Dania väntas emellertid hit när som helst.

29 september

Orkanens framfart

Den cyklonartade storm som i torsdags drog fram över våra orter lämnade även i Hudiksvall spår efter sig. På en gård vid Kronobodgatan mellan Storgatan och Långgatan blåste ett träd omkull och krossade åtskilliga fönsterrutor på motsatta sidan av gatan. Ångslupen Sylfid hade det ganska svårt på sin tur mitt under värsta stormen och några andra båtar kunde likaledes med knapp nöd klara sig i ovädret.

*Notiserna nertecknade av Christer Nilsson
som även skannat in annonserna*

Enastående

tillförlitligt medel emot
myggbett- bi- o. Getingsting är

S A S O L !

De gick i strejk mot sänkta löner – strejken vid Hudiksvalls Trävaruaktiebolag 1885

Tisdagen den 12 maj 1885 omtalade Dagens Nyheter att riksdagen beslutat att köpa in järnvägen mellan Hudiksvall och Näsvisen och bygga en bredspårig järnväg mellan Ljusdal och Hudiksvall för att "sätta Hudiksvall i förbindelse med det övriga Sverige".

Beslutet väckte glädje i staden, och fullmäktige beslutade raskt om en fest på utvårdshuset Fredens Kulle den 27 maj. Fullmäktige tycks ha varit på sitt mest soliga humör för inte ens de fattigaste glömdes bort. Ett anslag om 300 kronor fastställdes "för ordnande av bespisning för de fattiga".

Lönesänkning

Samtidigt fick arbetarna vid Hudiksvalls Trävaruaktiebolag veta att lönerna skulle sänkas med 10 procent på grund av de "tryckta trävarukonjunkturen". För bolagets disponent Klockhoff var lönesänkningen oåterkallelig. "Om arbetarna ej antog bolagets villkor kunde de söka arbetsförtjänst på annat håll". Med denna inställning hade Klockhoff beseglat den strejk som skulle pågå en hel månad och bli den mest omtalade under decenniet.

Fyra- till femhundra strejkande

Strejken kom vid en för arbetsgivaren mycket

olämplig tidpunkt. Hamnen hade nyss blivit isfri och utskeppningen skulle börja. När brädgårdsarbetarna var ur räkningen kommenderade arbetsgivaren sågfolket till brädgårdsarbetet, men de vägrade. På så vis kom strejken att omfatta mellan 400 till 500 man.

Beklagar bolagets hårdnackade hållning

Den konservativa Hudiksvallsposten beklagar bolagets hårdnackade hållning och menar att brädgårdsarbetarna blivit bofasta och bundna vid orten och att en nedsättning i lönerna kräver "varsamhet" från arbetsgivarens sida. Och Svensk Trävarutidning, arbetsgivarens organ, skriver att "det gamla patriarkaliska förhållandet då arbetaren med förtroende blickade upp till sin husbonde...är nu på väg att försvinna. Vi hoppas...att Hudiksvalls Trävaruaktiebolag snart skall finna sig manat att förbättra sina strejkande arbetares villkor".

Vägrar göra några eftergifter

Men disponent Klockhoff vägrar att göra några eftergifter. Den 27 maj bemöter han i en artikel i Hudiksvallsposten vad han kallar "oriktiga uppgifter och lösa rykten", försvarar lönesänkningen och förklarar att det lönetillägg som arbetarna haft till grundpriset betalats ut när företaget gått

Håstabolmens sågverk, den ursprungliga sågen. Foto från 1896 ur Iggesunds Bruks historia II.

bra och kunde dras in när tiderna blev sämre. Ett argument som vi kan känna igen även i våra dagar från arbetsgivarhåll.

Mån om sina anställda

Men med artikeln vill Klockhoff framför allt visa att trävarubolaget minsann är en god arbetsgivare, mån om sina anställda. Att arbetarna gått ut i strejk förklarar han med att de förletts av några få. Arbetarna har varit informerade om lönesänkningen, och därför betraktar han strejken som ett brott mot en överenskommelse och ett svek mot företaget. Därför kan företaget omöjligt göra någon eftergift. Gjorde man det skulle arbetarna inte veta vad de hade att rätta sig efter. För den patriarkaliske Klockhoff är arbetarna barnungar, vilka man inte kan släppa för långt.

Dagens nyheter på plats

Dagens Nyheter var den tidning som kanske ägnade strejken störst utrymme. I början av juni reser en av tidningens medarbetare till Hudiksvall för att undersöka förhållandena på plats. I åtta dagar samlar han uppgifter för att få en så rättvisande bild av strejken som möjligt. Han intervjuar en mängd personer, bland andra disponenten, en av bolagets revisorer, flera köpmän, strejkens ledare och deltagare och många andra enskilda personer. Dagligen genomströvar han arbetarnas stadsdel Åvik och konstaterar ”att en ovanligt god ordning där var rådande” och att ”barnen i hemmen och ute på vägarna voro hela och rena samt hade ett friskt och gott utseende”. Han mötte heller inte en enda person ”ankommen av starka drycker”.

Ger glimtar av arbetsförhållanden och arbetstider

Han ger också glimtar av arbetsförhållanden och arbetstider. Under den hektiska utskeppningssäsongen kan det hända att arbetet i brädgården påbörjas klockan 4 på morgonen och håller på till 8 eller 9 på kvällen. Även söndagar arbetade man, för att bolaget skulle undgå de dryga liggedagspenningarna för fartygen. Han summerar: ”Vad som allra först borde göras i arbetarfrågan vore införandet av normal arbetsdag. Tio timmars arbete voro till exempel alldeles tillräckligt särdeles i brädgårdar och dylika verk. Skall man arbeta mera så blir detta ett verkligt slaveri som med möda kan lidas.”

Sympatier för de strejkande arbetarna

DN:s medarbetare har till en början inte hyst sympatier för någondera parten i konflikten. Men rätt snart har hans sympatier ”oemotståndligt drivit...över på de strejkande arbetarnas sida”. Orsaken var disponent Klockhoff. Alla jag talat med, säger DN:s referent, har ”öppet och oförbehållsamt besvarat mina frågor” utom disponenten som på många frågor gav undvikande svar och – som under förevändning att det var företagets privatsak – vägrade visa revisionsberättelsen, som kunnat berätta om företagets ekonomiska ställning.

Tio procent på aktierna

DN:s medarbetare finner inga avgörande bevis för att bolagets ekonomiska ställning eller trävaruprisernas tillbakagång motiverat en lönesänkning. 1884 har företaget betalat ut 10 procent i

Fortsättning på sida 12.

Håstholmens sågverk. Interiör från det ursprungliga hyvleriet. Foto från 1896 ur Sågverk och människor.

Vårutflykten till Trönö och Söderhamn

En innehållsrik dag tog oss till två kyrkor – en gammal och en ny, ett museum med kvinnohistoria och vapentillverkning och ett torn med finfin utsikt. Dessutom som vanligt trevlig samvaro, lite fika och god mat.

Med Anders från Hudik Taxi vid ratten styrde vår näst intill fullsatta buss söderut, med första stopp vid Trönö gamla kyrka. Kaffe och bulle satt fint innan vi blev guidade exteriört och interiört i den vackra kyrkan från slutet av 1100-talet av Kerstin Olsson.

Nästa anhalt var Trönö nya kyrka, som ursprungligen byggdes 1895, men brann ner 1998 och återuppbyggdes i ny form 2001. Vår guide här var Jan-Eric Berger.

Båda våra guider berättade om de olika turerna kring byggnadsplanerna för kyrkorna. Menigheten var mycket splittrad, både vid beslut om att bygga en ny kyrka under i stort sett hela 1800-talet och vid utformningen av den nya kyrkan efter branden. Som vi såg det, vi besökare och våra guider, var de beslut som hade fattats goda ur historisk och estetisk synvinkel.

Efter all denna information var vi hungriga, och åkte raskt iväg för att äta lunch i centrala Söderhamn. Gott och mättande.

Vid Söderhamns stads museum väntade Elisabet Breig Åsberg, som under många år arbetat på museet, och liksom våra andra guider under dagen var väl insatt i sitt ämne. Halva gruppen gick på visning av museets permanenta utställningar som visar Söderhamns historia under 1600-, 1700- och 1800-talen. Den andra halvan fick ta del av utställningen och filmen "När kvinnorna gick i spetsen", som handlar om när Söderhamns kvinnor gick i samlad tropp till stadens "herrar" för att protestera mot hungersnöden och för att få mat till sina barn. Deras aktion startade kravaler över hela Sverige 1917; en revolution liknande den i Ryssland var inte långt borta.

Som gräddde på moset avslutade vi dagen i Söderhamns kommun med att besöka Oskarsborg, det torn som Söderhamns sångarbröder uppförde till sin egen ära.

Magdalena Forsberg

T v. Vår guide Kerstin Olsson visar spåren efter en utbyggnad av Trönö gamla kyrka i slutet av 1500-talet. Mitten. Den lilla skulpturen av Moses stals i början av 2000-talet men återfanns ganska nyligen.

T h. Kerstin Olsson berättar om kyrkans historia och inventarier. Till vänster i bilden kan man se Moses, på trappan upp till predikstolen.

Trönö gamla kyrka, byggd ursprungligen i slutet av 1100-talet, utbyggd och ändrad under flera epoker, som alla andra kulturbyggnader. En av ganska få kyrkor som sommartid håller öppet för besökare hela dagarna. Detta kan vara orsaken till att skulpturen av Moses kunde stjälas; numera är den både larmad och fastlåst.

Från Trönö nya kyrka. T v. Ljuskronan i allmogestil.

Mitten. Krucifixet ovanför predikstolen är tillverkat av bjälkebitar och spikar som hittades i kyrkan efter branden 1998. Konstnär Gunnar Cyrén.

T h. Per-Widar Persson, hembygdsföreningens ordförande, i samspråk med Jan-Eric Berger, dagens guide i denna kyrka. Jan-Eric kunde bland annat berätta att flygeln som inköpts till kyrkan anses vara en av världens (eller möjligen Sveriges) förnämsta, och många musiker närmast slåss om att få komma och spela. Så det är lätt att få hit förstklassiga pianister! Även orgeln är speciell: Europas första med en kombination av aukustiska pipor och digitalt ljud. Den är byggd på plats.

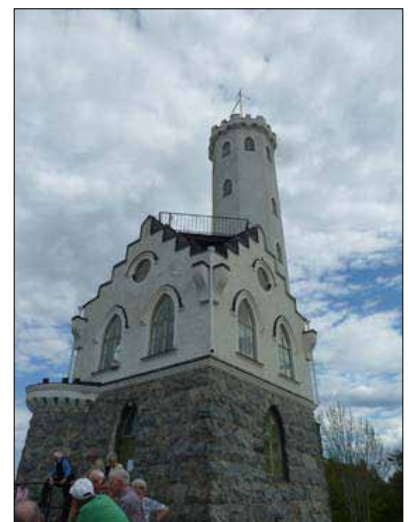

T v. Vår guide Elisabet Breig Åsberg i museets 1800-talsavdelning.

Mitten och t h. Bilder från den tillfälliga utställningen om Söderhamnskvinnornas kamp för det dagliga brödet.

Museet är en del av det gamla vapenfabriken som startades av Gustav Vasa på 1500-talet. Huset som nu hyser museets samlingar är ritat av Christoffer Polhem 1748 och mycket vackert. Samlingarna är intressanta och väcker tankar om hur folk har kämpat för sin överlevnad under alla år.

Oskarsborg syns överallt när man rör sig i Söderhamns centrala delar, högt och vitt reser det sig. Frågan är om det verkligen är värt mödan att pallra sig uppför de 139 trappstegen; man ser faktiskt utsikten ungefär lika bra från tornets bas. De flesta av oss tog sig dock upp till krönet utan större besvär.

Fortsättning från sida 9, Strejken 1885

aktieutdelning och 1885 års trävarupriser är lika höga eller högre än 1884 års. Inget annat företag i Norrland har heller genomfört någon lönened-sättning.

Arbetare rekvirerades utifrån

För att hålla igång utskeppningen rekvirerade bo-laget arbetare från Forsasågen, vilka av säkerhets-skäl sändes hem med järnvägen på nätterna. De räckte dock inte till, utan den 19 maj beslutade bolagets styrelse att skaffa arbetsvilliga från annat håll. Den 23 maj meddelar Hudiksvallsposten att ett 30-tal arbetare anlant från Stockholm med ångbåt. De tycks inte ha klarat sin uppgift, efter-som de strax därpå skickades hem igen. Den 6 juni upplyser tidningen att ett 40-tal arbetare från Umeå- och Skellefteåtrakten, Klockhoffs hem-trakter, kommit till staden. Enligt uppgift hade de inte informerats om att strejk pågick. Flera återvände därför hem, men de som inte hade råd med återresan stannade kvar.

Pyrrhus-seger, fackförening bildas

Arbetarna mötte inte bara sympati i staden. De fick även stöd från många andra håll i landet ”såväl moraliskt som pekuniärt”. Ändå orkade de inte hålla ut. Efter en månad är strejken slut och den 16 juni skriver Sundsvalls Tidning:

”Arbetarna slagna, hava gått under oket – hr Klockhoff, segraren är den store mannen. Om-kring 40 hava lämnat eller mist sina platser”. Trä-varuaktiebolagets – och Klockhoffs – seger var dock en Pyrrhus-seger. Ett år senare skiljs Klock-hoff från sin tjänst, och strejken fick också till resultat att en fackförening bildas, som även om den blott levde kvar ett halvår, blev ett förebud om den väg arbetarna måste gå för att förbättra sina villkor mot en allsmäktig arbetsgivare.

Christer Nilsson

Referenser:

Hudiksvallsposten 1885

Dagens Nyheter 1885

Reinhold Olsson, Rickard Lindström, En krönika om sågverksarbetare

Hudiksvalls Stads Hembygdsförening

Styrelse:

Per-Widar Persson, ordförande

Gunnar Sundblad, sekreterare

Björn Axelsson, kassör

Rut Boëthius

Kerstin Englund

Magdalena Forsberg

Stig Lundén

Suppleanter:

Johnnie Karlsson och Christer Nilsson

Redaktionskommitté för Kanalen:

Gunnar Sundblad (ansv utgivare) och Magdalena Forsberg (red)

Valberedning:

Lars Blomberg (sammankallande) och Sven Bohlin

Adress:

Hudiksvalls Stads Hembygdsförening
Box 1022

824 11 Hudiksvall

Hemsida och e-postadress:

www.hembygd.se/hudiksvall

info@hudiksvallsstadshembygdsforening.se

Medlemsavgift:

Bankgiro 5005-6951, medlemsavgift 100 kr/år,
familj 150 kr/år.